

Сайёд ЖЎРАЕВ

ТАФАККУР ЁЛҚИНИ

*Таниқли адабиётшунос олим, адиб ва шоир
Поён Равшановнинг ҳаёти ва ижодий
биографиясига чизгилар*

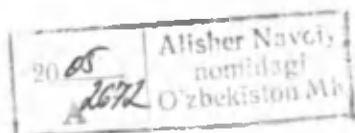
**Қарши
“Насаф” нашриёти
2005**

83,3(54)6

Теран ақл ва идрок соҳиблари ўзларининг яратувчанлик фаолиятлари билан инсоният ҳаётидаги йўлчи юлдузларга айланадилар. Уларнинг нурафшон ва безавол маърифат шуълаларидан шаффоф тортган олам нақадар гўзал ва кудратлидир.

Тадқиқодчи Сайёд Жўраевнинг ушбу „Тафаккур ёлқини“ китобчасида истеъдодли адабиётшунос олим, адиб ва шоир Поён Равшановнинг ҳаёти ва ижодига чизгилар берилган.

Мухаррир: Темирпўлат ТИЛЛАЕВ

Ж 4702620201- 320
376 (03) 2005 320-2005

© С. ЖўРАЕВ - 2005

ISBN 5-7323-0505

ТАФАККУР ЁЛҚИНИ

Поён Равшанов "Қашқадарё тарихи"ни яратиб, инсоф юзасидан айтиш жоизки, ўзига ҳайкал тиклади.

Абдулла Орипов,
Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ шоири.

Кишнинг узоқ тунли окшомларининг бирида "Қашқадарё тарихи"ни варақлай бошладим. Юртимизнинг олис кечмиши, - бепоён дала-даштрлари манзараларининг неча бор ўзгаргани, шаҳарлар жойларининг оғишиб туриши, ватанпарвар, жасоратли, эркпарвар кишилар матонати, буюк алломалар, етук санъаткорлар, хунармаңдларнинг порлоқ умр йўллари... кўзларим олдидан кино лентасидай ўта бошлади. Ўзим ҳам тарихга қизиқман Қашқадарёнинг кечмиши кўп минг йиллар нарига бориб тақалиши, воқеаларга бойлиги, жаҳон цивилизациясидаги ўрнини сезмаган эканман. Нимадандир диққатим бўлиниб, осма соатнинг "чиқ-чиқ" қулоғимга чалинди. Қарасам, соат мили тунги учдан ўтаяпти. Соатга ишонмай ташқарига чиқдим. Хулқар фарб томонга оғиб, тўли вва гўзал ой бегубор осмонга кутарилиб, борлиққа заррин нурларини соча бошлаган экан. - Китоб саҳифаларидаги мазмунга сингиб кетганимдан саккиз соат вақт бир неча дақиқадай ўтганини сезмабман. Шу пайт машҳур олим М.С. Брагинскийнинг, «Яхши китобда сеҳр жо бўлади», дегани эсимга тушди. Толиққанман шекилли, ҳарфлар кўзларимга пирпирай бошлади. Келган жойимни белгилаб, китобни ёпдим-да, жойимга чўзилдим. Уйқум келмади. Китобдаги воқеалар хаёлимда қайта жонланиб, муз эриб, тошқин бошлангандай юртимга муҳаббатим дам сайин орта бошлади. Буюк қаҳрамонлар, аллома ва шоирлар, донишмандлар юрти Қашқадарёдан эканимдан беихтиёр фахрландим.

Муаллиф бу китобни дунёга келтиргунча ҳар бир воқеа, ҳар бир жумбосқни аниқлаш учун қанчадан-қанча тунларни уйқусиз ўтказди экан. Қадим кўлёмаларни титкилаб, вақти бемаҳал аллақерда бўлиб, аждодларимиз юрган йўллардан чуқур мулоҳаза билан ўтгандир... Бунчалар кўп манбаларни йиғиш, ўрганиш, аниқлик киритиш учун катта юрак, бардош-тоқат, чидам соҳиби булмоқ керак. Бу фазилатларни ўзида мужассамлаштирган одам қудрат соҳиби ҳисобланади. Бу хил кишилар буюклик ва мўтабарликка дахлдор. Шу дам улуғ рус шоири А.С. Пушкиннинг: "Бир ҳайкал яратдим ўзимга ўзим, Александр куббасидан ҳам баланд" синғари фахр туйғуси билан битилган ўтли мисралари хаёлимда жонланиб, Поён ака ҳам ўз умрининг гуллаган, куч-қудратга тўла даврини юртимиз тарихини ўрганиш ва ёритишга бахш этиб, ўзлари учун бир ҳайкал қўйибдилар, деган хулосага келдим. Шу он улуғ алломалар пурвиқор тоғ силсилаларига Поён

ака шу силсиладаги баланд чўққига ўхшаб кетди. Улкан ишларни амалга ошириш юракдаги муҳаббат ёки нафратнинг нечоғли кучлилигига боғлиқ.

Поён Равшанов 1941 йил 20 июлда Қашқадарё вилоятининг Қамаш туманидаги Катта Дўстберди қишлоғида таваллуд топди. Отаси Равшан Курбанов илм ва билимни гоаят қадрлаш билан бирга ҳаётни мактаб деб билганлар. Уларни севган мактабдан доим таҳсил олиш баробарида куп йиллар қишлоқ шўросининг раиси, хўжалик бошқарувининг раиси бўлиб фаолият кўрсатдилар. Кексалик нафақасига чиққунларича одилона иш юритишлари натижасида тумanning энг мўътабар кишилардан бири бўлиб қолди. П.Равшановнинг оналари Ойбаҳор ая Алиева тушунчали, оқила аёллардан. Отанинг талабчанлик, изланувчанлик ва мулоҳазакорлик фазилатлари тўлиғича Поёнга кўчди.

Дилида илм ва билимга меҳр-муҳаббат уруғи униб чиққан Поён Равшанов 1963 йилда Самарқанд Давлат университетининг Ўзбек филологияси факультетини имтиёзли диплом билан тугатиб, "Зарафшон" (собиқ "Ленин йўли") газетаси таҳририятининг редактори Лутфилла Ҳамроевнинг маслаҳати билан Самарқанд вилоят газета таҳририятида иш фаолиятини бошлади. У олийгоҳда ўқиши мобайнида мақолалари билан вилоят газетаси таҳририяти ходимларининг эътиборларини ўзига жалб қилган эди. Газетада ишлаш мобайнида эса қалами чархлана борди, илмий мақолалари билан республика газеталари саҳифаларида тез-тез кўрина бошлади.

Қарши Давлат педагогика институти ректори Қурбон Ўлжабоев мақолалари орқали таниб ва суриштириб, келажига катта ишонч боғлаб, Поён Равшановни пединститутга ишга таклиф қилди. 1964 йил 15 февралдан у пединститутда ўқитувчилик қилиб иш фаолиятини давом эттирди. 1965 йилда Самарқанд Давлат университетини аспирантурасига ўқишга кириб, таниқли олим Ориф Икромов раҳбарлигида "Ўзбек болалар повестчилигининг шаклланиши ва тараққиёти" деган мавзуда илмий иш олиб борди ва филология фанлари номзоди илмий даражасига эришди.

П. Равшанов 1983-1988 йиллар мобайнида ўзбек адабиёти кафедрасининг мудири, 1989-1993 йилларда тарих-филология, факультетларининг декани лавозимларида самарали хизмат қилди. 1993-1995 йилларда эса катта илмий ходим бўлиб фаолият кўрсатди. 1996 йил сентябрдан университет ўқув ишлари бўйича ректор ўринбосари сифатида фаолият кўрсата бошлади. Илм-фандаги ҳамда ёшлар тарбиясидаги хизматлари учун олим 1996 йил "Шухрат" медали билан мукофотланган.

Таниқли олим ва адиб Поён Равшанов жонажон дорилфунини-Карши Давлат университети жамоаси даврасида

Поён Равшанов раҳбарлик, ташкилотчилик ишлари билан чегараланиб қолмай, тинимсиз ижод қилди. Узларининг таъкидлашича, узоқ йиллик тинимсиз, машаққатли меҳнат маҳсули "Қашқадарё тарихи" дунё юзини кўрди ва китобхонлар томонидан самимий кутиб олинди. Китобхонлар ҳурмат-эътибори, олқиши олимни аждодлар кечмишини янада чуқурроқ ўрганиш ва ёритишга илҳомлангирди. "Тарих бадиияти", "Ҳофиз Рўзибой Машраб", Аждодларимиз қадри", "Темурнома", "Туркий қавмлар тарихи" сингари китоблари бирин-кетин китобхонлар қўлига теғди.

Юрт ўтмишига халқона ёндошишдан бўлса керак, П. Равшанов илмий асарларининг тили равон, қизиқарли, таъсирли, ёдда қоларли, ўқимишли. Машҳур хонанда Фаҳриддин Умаров мумтоз хонандалик билан ҳозирги замон хонандалигини омүхталаштириб, санъатда янгилик кашф этганларидек, у киши илмий асар билан бадиий асар ўртасида кўприк ясаб, икки йўналишни бир-бирига туташтирган бўлса, не ажаб? Буни одил ҳакам-вақт исоотлайди.

Олим адабиётшуносликда ҳам ўзига хос билим эгаси, Чунки Поён ака эътиборига тушган ҳар бир асарнинг ютуғи билан камчилиги аниқ талқин қилинади. Буни "Адабий саҳифалар" китобида ёрқин кўриш мумкин Бу олимнинг фикр доираси кенглиги, мулоҳазаси чуқурлигидаң дарак беради. Демак, олим чуқур билимли, кенг тушунчали. "Ўзбекистон янги тарихи" кўп жилдли китобининг биринчи жилди муаллифлиги юқоридаги фикрнинг яна бир исботи.

Бадиий ижод соҳасида ҳам Поён Равшанов китобхонлар эътиборини ўзига жалб қилди. "Завол", "Амир Темур туғилган жой ёхуд Занжирсарой қиссаси", "Амир Темур хонадони", "Саиднаби Қоравулбеги", "Малика Кенагас ойим ёхуд Амир Насруллонинг ўлими қиссаси" сингари кенга қиссалари бадиий адабиётга янгилик бўлиб кирди. Китоблардаги тарихий қаҳрамонларнинг ҳар бирининг тили, хатти-ҳаракати, ички ва ташқи кўриниши, дунёқараши, моҳирона кўрсатилиб, олим салоҳиятини тарихий мавзуларда қиёмега етганини билдиради. Ҳа, юртимизнинг жаҳон кечмишига туташ кечмиши, воқеалар ва ҳодисаларга бойлиги, буюк донишмандларимизнинг жаҳон маданиятига қўшган салмоқли ҳиссаларига бўлган чексиз меҳр-муҳаббат етук олим, серқирра ижодкор Поён Равшановни кашф этди.

Яқинда нашрдан чиққан "Малика Кенагас ойим ёхуд амир Насруллонинг ўлими қиссаси" китобларини варақлаб, олимнинг шоиртабиат эканлигига ҳам гувоҳ бўлдим. Китобдан жой олган "Таскин" рубоийлар туркумини кузатар эканман, бетакрор ташбеҳларининг жилосидан ҳайратландим. Асрларнинг воқеалари содда, тил учиде турган гаплар... Шунинг учун рубоийлар халқчил.

*Муҳаммадга уммат, Аллоҳга бандаман,
Тавба аҳли ила мудом бир ёндаман.
Ҳаётим шамин ёкқан икки азиз зот-
Ота-онам қайда бўлса мен шундаман.*

Юқорида келтирилган рубоий таҳлилига ҳоҷат йўқ. Содда, лекин мазмуни бир олам, тарбиявий аҳамияти ҳам ўзидан ойдин.

Ватан ўтмиши, аждодларга меҳр, уларнинг босиб ўтган заҳматларга тўла ва шарафли йўлларига қайноқ меҳр шеърларда ҳам депсиб турипти. Мана, яна бир мисол:

*Мен тарихни ўз билгумча англадим,
Боболардан ҳавасландим, туйдим шон.
Исмларин набираларимга танладим:
Темурбек, Шоҳмалик, Шоҳруҳу Комрон.*

Кишининг жамият ҳаётидаги тутган ўрни ўз яқинларига, муносабати ва фарзандларининг ҳамоли билан ҳам белгиланади. Бу ҳадисларда ҳам қайта-қайта айтилган. Поён ака йирик олим бўлишлари билан бирга намунали рўзгор соҳибидир. Олимнинг рафиқалари Садаф опа Азимованинг касблари тикувчилик. Садаф опа Қарши тикув фабрикасида кўп йиллар самарали хизмат қилиб, қарилик нафақасига чиққанлар. Поён ака ва Садаф опанинг бир қиз, беш ўғиллари бор. - Қизлари Гулора ота йўлини тутган, Қарши Давлат университетида ўқитувчи. Ўғилларининг ҳаммалари олий маълумотли мутахассислар, ўз соҳаларида фаолият кўрсатишмоқда.

Атоқли тарихчи олим, адабиётшунос ёзувчи, шоир Поён

Равшанов умрининг нурли фаслига етди. Ижодда айни кучгайратга тулган пайтлари. Китобхонлар серқирра олим ва севимли ижодкорларидан кўпдан-кўп илмий, бадиий асарлар кутади.

МУВАШШАҲ

**Поёнсиз дунёнинг бепоён дарди,
Охи узра тошдек чўкди аллома.
Ёритди кўрт кечмишини у мард,
Нондек эъзозларди шаънини аммо.
Равон фикрларнинг худуди чексиз,
Аниқликда мисли қуёшли осмон.
Ватанда камтару билимда тенгсиз,
Шаршарадек жўшқин ҳам янгроқ сухан.
Адабиёт, тарих илми-ю наср ва
Назм жилвасин ҳам қилди намоён.
Офарин, қурмишдир китобдан қаср,
Васф этсам, таърифига сўз етмас аён.
Ганжлар ичра гўё танҳо дурдона,
Асарлари, илми бирла Мавлоно.**

Ушбу мўъжаз тадқиқод устоз Поён Равшановга бўлган чексиз эҳтиромимизнинг рамзи сифатида ёзилди. Поён Равшановнинг илмий, адабий-бадиий ижоди ҳақида тўлақонли тадқиқод яратиш ниятидамиз.

Муаллиф.

МАЪРИФИЙ-НАШР

Сайёд ЖЎРАЕВ

ТАФАККУР ЁЛҚИНИ

*Таниқли адабиётшунос олим, адиб ва шоир
Поён Равшановнинг ҳаёти ва ижодий
биографиясига чизгилар*

Техник муҳаррир: Самандар Мусаев.

Мусаҳҳиҳ: С. Ҳожиев

Компьютерчи: Алиёр Муродов

ИБ № 0841

Теришга 15. 03. 2005 йилда берилди. Босишга 20.03. 2005 йилда рухсат этилди. Бичими 60x84 $\frac{1}{32}$. Газета қоғози. Офсет усулида чоп этилди. Шартли босма табоғи 0.6 Шартли бўёқ-оттиск 0,9 Нашр босма табоғи 00,5. 500 нусхада. 144 -2004 -шартнома. № 20-56 буюртма. Эркин нархда.

“Насаф” нашриёти, 730018, Қарши шаҳри, Мустақиллик шоҳ кўчаси, 22-уй.

„Графика“ МЧЖ. Қарши шаҳри, Мустақиллик шоҳ кўчаси.